

Геннадій Нога

СПОГАД ПРО ДВОХ МЕДІЄВІСТІВ

Дата “перше квітня” в українців та, певне, і в більшості мешканців нашої планети асоціюється з усесвітнім Днем сміху. Це день, коли панують жарти й веселощі, невинні, а часом і досить дошкульні розіграші. У відзначенні цього веселого свята – багатвікова історія, воно саме є невід’ємною частиною історії людства та його культури. Я люблю першоквітнєве безумство ще зі шкільних років, коли ми з друзями-однокласниками не лише обмінювалися товарицькими “підколами”, а й могли дозволити собі жарти на адресу вчителів. Вважаю, що не в останню чергу саме любов до гумору призвела до затвердження у грудні 1993 р. теми моєї кандидатської дисертації “Поетика бурлеску в українській віршовій літературі XVII – XVIII ст.”, хоча до аспірантури я йшов із думками написати щось про козацькі літописи. Власне, ця тема була узгоджена й запропонована мені двома безперечно провідними медієвістами не лише тодішнього Інституту літератури, у якому виблискували імена десятків учених різних поколінь, а й цілої України. Об’єднували їх не лише безмежна любов і відданість давній українській літературі, щира дружба й на правду екзистенційна прив’язаність до головної літературознавчої інституції країни. Їх єднала й дата народження. Перше квітня.

Народившись у цей день, Володимир Крекотень (1929 р.) та Олекса Мишанич (1933 р.), хоч і не стали професійними гумористами чи коміками, були щедро обдаровані природою чудовим почуттям гумору та тонким відчуттям комічного в життєвих ситуаціях і художніх текстах. Утім, талантів їм загалом не бракувало, а завдяки проникливому розумові, любові до красного письменства і вродженій працелюбності та працездатності ці великі українці стали патріархами нашого літературознавства.

Мені пощастило стати їхнім учнем. Хоча мудрих і доброзичливих порад Володимира Івановича Крекотня вдалося почути небагато (учений помер влітку 1995 р., коли тривав другий рік мого навчання в аспірантурі), образ цієї світлої людини зберігся в пам'яті назавжди. Загалом уся родина Крекотнів випромінювала якийсь суцільний позитив, новачкові їхнього товариства відразу впадав у вічі своєрідний крекотнівський стиль спілкування, у якому домінували жартівливість, дотепність, тонке відчуття слова. Такий собі родинний бароковий концептизм, неперевершеним знавцем якого був Володимир Іванович. Окрім того, ця родина вирізнялася винятковою гостинністю і регулярно влаштовувала у своїй затишній оселі засідання повного складу відділу давньої української літератури у вигляді святкового обіду або вечері. Володимир Іванович на велелюдді говорив, як правило, небагато й лаконічно, але завжди напрочуд дотепно і влучно. Натомість дружина Світлана Данилівна та донька Оля були майстринями оповідного жанру. Вони могли безкінечно розповідати завороженим слухачам історії різного характеру, але неодмінно з позитивним зарядом і щасливим кінцем.

Олекса Васильович Мишанич був моїм науковим керівником, своїм учителем і покровителем я відчував його й після захисту кандидатської роботи, адже ця людина мала якесь дивовижне внутрішнє налаштування на допомогу й підтримку всіх, хто його оточував. Позналилися ми ще за часів мого безжурного студентського життя в Переяславі-Хмельницькому, куди у травні 1993 р. медієвісти Інституту літератури у традиційно широкому складі прибули на Сковородинські читання. Олексі Васильовичу мене рекомендував мій багаторічний наставник, педагог і медієвіст із великої літери, "своя людина" в колі академічних "давників" Микола Павлович Корпанюк. Саме завдяки йому знаний київський учений, завідувач відділу академічного інституту став рецензентом моєї дипломної роботи "Поетика Літопису Самовидця". Після короткої бесіди у Сковородинівській світлиці Переяслав-Хмельницького університету Олекса Васильович у присутності майже всього тодішнього складу відділу давньої української літератури проголосив: "Останніми роками ми брали до аспірантури самих лише жінок. Більше ноги жіночої у відділі не буде, а буде, сподіваюсь, аспірант Нога. Все".

Як науковий керівник О. Мишанич мав своє бачення процесу "диригування" дисертаційними роботами: список обов'язкової для прочитання літератури, щотижневі консультації, регулярна звітність, формування власного наукового почерку через написання рецензій на новинки літературознавчого книгодруку, участь у всіх наукових заходах, у яких задіяний відділ. Тоді ми ще не мали мобільних телефонів, щоби зв'язатися з науковим керівником і домовитися про зустріч в Інституті. Але в цьому для аспірантів Олекси Мишанича не було особливої потреби: він щодня був на робочому місці, зазвичай не пізніше одинадцятої години. З різними питаннями вченого відвідували багато цікавих людей: науковці, видавці, різні чиновники та громадські діячі. Відділ тоді приймав і багатьох іноземних учених. Тож нам, тодішнім аспірантам, пощастило зростати у справжній, живій науковій атмосфері.

Утім, крім основної відділової роботи вчений мав іще безліч додаткових обов'язків, посад, доручень, до яких він ставився не менш відповідально. Упродовж 1990-х років Олекса Васильович працював на багатьох "фронтах": був ученим секретарем і першим віце-президентом Міжнародної асоціації українців (1989 – 1999), а в 1999 – 2002 рр. очолював Національну асоціацію українців, підготував і видав шість томів матеріалів I–IV конгресів МАУ; у 1992 – 1996 рр. О. Мишанич був заступником голови Вищої атестаційної комісії України; згодом став головою спецради Інституту літератури НАН України із захисту докторських дисертацій, заступником голови Наукової ради з проблем "Класична спадщина і сучасна художня література". Чимало уваги приділяв

О. Мишанич науково-організаційній роботі як заступник академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України. Особливо в ті роки він опікувався великим міжнародним проектом “Гарвардська бібліотека давнього українського письменства”, де був заступником голови редакційної колегії (очолював колегію Омелян Прицак). У 1990-х роках підняло голову політичне русинство, і Олекса Мишанич став найактивнішим захисником українського Закарпаття від інспірованих зовні антидержавних сил.

Словом, роботи в Олексі Васильовича не бракувало. Але завдяки надзвичайній організованості та пунктуальності він устигав скрізь. Свої планові та позапланові наукові аркуші вчений писав рано-вранці, виробивши з молодих років звичку прокидатися не пізніше шостої та відразу братися до роботи. Його стиль роботи позначався й на ефективності відділу давньої української літератури. Усе виконувалося чітко і вчасно. Пригадую, як упродовж 1994 – 1995-го років один за одним, а головне – вчасно, захистили свої кандидатські дисертації троє наших аспірантів: Мирослава Андрущенко (Шевчук), Ольга Циганок (Савчук) та Михайло Назарук. Тому коли прийшов 1996-й – рік мого закінчення аспірантури – я не міг підвести свого наукового керівника і порушити традиції відділу: захистив роботу в грудні цього року. До речі, на захисти робіт із давньої української літератури до Інституту літератури традиційно з’їжджалися медієвісти з багатьох університетів. Це були вихованці нашої академічної школи медієвістики, у більшості своїй – учні О. Мишанича та В. Кречотня. Ці великі вчені не просто створили наукову школу, вони сформуvalи систему розвитку академічної медієвістики, яка успішно функціонує сьогодні.

Отримано 22 лютого 2018 р.

м. Київ

ЛИСТИ П. П. ОХРІМЕНКА ДО О. В. МИШАНИЧА (1985 – 1997 РОКИ)

Співпраця П. Охріменка та О. Мишанича розпочалася в першій половині 1980-х років, у рамках підготовки до відзначення 800-річчя “Слова о полку Ігоревім”.

Охріменко Павло Павлович (1919 – 1997) – український літературознавець, фольклорист, білорусист, доктор філологічних наук, академік АН Вищої школи України, член Спілки письменників України, знавець і дослідник “Слова о полку Ігоревім”. Він автор 54 книжок, брошур, монографій, посібників, методичних рекомендацій із питань літератури, фольклористики, етнографії, історичної писемності, краєзнавства. Будучи професором Сумського педінституту ім. А. С. Макаренка, П. Охріменко виношував ідею організації республіканського центру з вивчення проблем “Слова...” на базі цього навчального закладу. Йому вдалося здійснити свій задум – у першій половині 1990-х років такий центр було сформовано і він почав діяти. Водночас учений намагався залучити до спільної роботи науковців, яким була близька ця ідея – як з України, так і з Росії й Білорусі, а починаючи з 1990-х років – і з далекого зарубіжжя. У першій половині 1990-х років, завдяки посередництву О. Мишанича, активну участь у роботі словознавчих конференцій брав професор Гарвардського університету О. Прицак. Вагомий внесок у роботу центру зробив С. Воїнов (його ім’я неодноразово згадується в листах П. Охріменка) – дослідник “Слова...”, ентузіаст і колекціонер із Новгород-Сіверського.

Листи П. Охріменка до О. Мишанича можуть бути цікавими для науковців, які займаються проблемою “Слова о полку Ігоревім”. Тут можна знайти багато ідей для наукової роботи, що стосуються теми “Слова” і якими професор Сумського педінституту щедро ділився з колегою з Києва. Листування двох учених тривало з